

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.2.5>

УДК 327.82:008

Я. Ф. Жовнірчик,

д. держ. упр., професор, в. о. завідувача відділу проблем державного управління та адміністративного права, Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1378-9923>

О. М. Штиршов,

к. держ. упр., доцент, завідувач кафедри місцевого самоврядування та регіонального розвитку,

Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7627-3721>

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ» У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

Y. Zhovnirchuk,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Administrative Law, Institute of State and Law V.M. Koretsky of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

O. Shtyrov,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Local Self-Government and Regional Development, Educational and Scientific Institute of Public Management and Administration, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.

THE QUESTION OF DEFINITION OF THE CONCEPT OF «CULTURAL DIPLOMACY» IN THE MODERN SCIENTIFIC SPACE

Стаття посвячена дослідженню питання науково-теоретичних засад поняття культурна дипломатія у різних напрямках її розвитку та взаємодії. Представлено думки різних науковців, щодо розуміння культурної дипломатії у різних аспектах. Акцентовано увагу на тому що в останні десятиліття культурна дипломатія не лише захищає національні інтереси країн, а й займається розвитком міжкультурного діалогу, спрямованого на підвищення толерантного та шанобливого ставлення до інших культур та релігій. З погляду наукового підходу є кілька концепцій вивчення впливу культури на дипломатію. Так, зокрема, у рамках міжнародних політологічних досліджень сформульовано концепцію стратегічної культури, яка досліджує поле безпеки та різні стратегії культури де культура може впливати на дипломатію та війну.

Показано що з настанням ери інформаційних технологій зростає роль культурної дипломатії у зовнішній політиці, оскільки культурний продукт отримав можливість легше перетинати кордони окремо взятої країни.

Автором підкреслено що, визнаючи роль культури як частини державної політики всередині країни та за кордоном, багато дослідників вказують на той факт, що продукти культури створюються у суспільних нетрях без державного втручання, виокремлено основні аспекти культурної дипломатії на сучасному етапі її розвитку.

Наголошено що культурна дипломатія в наші дні може бути не лише самостійним видом діяльності у сфері професійної дипломатії та міжнародних відносин, а може входити у систему публічної дипломатії та зовнішньої культурної політики, що здійснюються на користь цієї країни.

Зроблено висновки про те що культурна дипломатія має потенціал стати більш цінним інструментом для держав у майбутньому, а також більш цінним і значущим компонентом практики у сфері дипломатії. Проте, щоб потенціал культурної дипломатії сприяв зовнішній політиці уряду та його дипломатію було повністю реалізовано, уряди мають краще зрозуміти можливості цієї практики, надати більше фінансування для неї та поміркувати, як найкраще її реалізувати.

The article is devoted to the study of the scientific and theoretical foundations of the concept of cultural diplomacy in various directions of its development and interaction. The opinions of various scientists regarding the understanding of cultural diplomacy in various aspects are presented. Attention is focused on the fact that in recent decades, cultural diplomacy not only protects the national interests of countries, but also develops intercultural dialogue aimed at increasing tolerant and respectful attitudes towards other cultures and religions. From the point of view of the scientific approach, there are several concepts of studying the influence of culture on diplomacy. Thus, in particular, within the framework of international political science research, the concept of strategic culture was formulated, which examines the field of security and various cultural strategies where culture can influence diplomacy and war.

It is shown that with the advent of the era of information technologies, the role of cultural diplomacy in foreign policy is increasing, as the cultural product gained the opportunity to cross the borders of a single country more easily.

The author emphasized that, recognizing the role of culture as a part of state policy within the country and abroad, many researchers point to the fact that cultural products are created in the public slums without state intervention, the main aspects of cultural diplomacy at the current stage of its development are highlighted.

It is emphasized that cultural diplomacy these days can not only be an independent activity in the field of professional diplomacy and international relations, but can also be part of the system of public diplomacy and foreign cultural policy carried out for the benefit of this country.

It is concluded that cultural diplomacy has the potential to become a more valuable tool for states in the future, as well as a more valuable and significant component of practice in the field of diplomacy. However, for the potential of cultural diplomacy to contribute to government foreign policy and diplomacy to be fully realized, governments need to better understand the potential of the practice, provide more funding for it, and consider how best to implement it.

Ключові слова: культурна дипломатія, державне управління, публічна дипломатія, органи державної влади, міжнародні відносини, публічне управління, міжкультурна взаємодія, культура.

Keywords: cultural diplomacy, state administration, public diplomacy, state authorities, international relations, public administration, intercultural interaction, culture.

Постановка проблеми. Культурна дипломатія як явище у зовнішній політиці та як специфічний вид роботи представників різних країн за кордоном існує на практиці ще з часів Римської імперії.

Ще за часів Стародавнього Риму розпочалось поширення власного політичного впливу на сусідні країни за допомогою високої культури та привабливої для багатьох ідеї римського громадянства (*Civis romanus sum*). При цьому сам науковий термін «культурна дипломатія» виник лише у ХХ столітті.

Становленню зазначеного терміну сприяли такі політичні інновації, які змінили колишню геополітичну ситуацію у світі:

- вихід на історичну авансцену нових політичних суб'єктів (міжнародних громадських організацій, нових загальносвітових засобів масової інформації, транснаціональних брендів, «зірок» масової культури світового масштабу та ін.). Дані суб'єкти починають значно впливати на політичну ситуацію в окремо взятих країнах, регіонах та у світовому масштабі;

- створення кіберпростору в епоху інтернету, в якому практично будь-яка сучасна людина може стати впливовим суб'єктом політики;

- формування громадської думки світової спільноти, яка поширюється на всі країни;

- виникнення «асиметричних» конфліктів, які ставлять під загрозу зникнення не тільки людського життя, а й цілі культури зі своїм світом цінностей;

- посилення ролі духовної культури та міжкультурної взаємодії у сфері міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади поняття

культурна дипломатія у різних напрямках її розвитку та взаємодії були предметом дослідження на різних етапах його розвитку, до цього процесу долучились як вчені так і дипломати та працівники культурної сфери, серед них варто виділити наступних: Д. Галліона, Ф. Рутеллі, Р. Арндта, А. Хоффмана, П. Грассо, Є. Єлліота, М. Куруча, М. Хольцмана, Н. Кулла, Дж. Брауна, К. Росса, А. Мітчелла, В. Хубінгера та інших.

Метою дослідження є визначення поняття культурна дипломатія у науковому просторі.

Виклад основного матеріалу. В останні десятиліття культурна дипломатія не лише захищає національні інтереси країн, а й займається розвитком міжкультурного діалогу, спрямованого на підвищення толерантного та шанобливого ставлення до інших культур та релігій.

XXI століття привнесло нове розуміння у поняття «культурна дипломатія» до якого відносять обмін різними складовими (як нематеріальними, наприклад, інформацією, цінностями, традиціями, і матеріальними – предметами мистецтва тощо.) культурного поля різних країн, народів чи інших спільностей, що позитивно позначається на подальшій взаємодії учасників такого обміну [1].

У дусі цих уявлень дослідник П. Грассо в дискусії про генезу даного явища дійшов висновку, «що культурна дипломатія з'являється там, де на тлі формалізації зовнішньополітичних взаємодій розвивається в атмосфері свободи культура, від якої все більше залежить дипломатія» [9]. Розмірковуючи з погляду політичної практики, італійський політичний діяч Ф. Рутеллі приписує культурній дипломатії такі дві важливі функції, як «створення іміджу країни за рахунок демонстрації та поширення культури цієї країни назовні, а також забезпечення посередництва у діалозі культур» [10].

На думку Дж. Мітчелла, досліджуваний різновид дипломатії «служить для зміцнення культурного впливу тієї чи іншої держави за рахунок різнобічних заходів підтримки (фінансових, організаційних), замовниками яких виступають установи та представники сфери культури та мистецтва, закордонні ЗВО та мовні навчальні центр та інші установи» [11].

З погляду наукового підходу є кілька концепцій вивчення впливу культури на дипломатію. Так, зокрема, у рамках міжнародних політологічних досліджень сформульовано концепцію стратегічної культури, яка досліджує поле безпеки та різні стратегії культури де культура може впливати на дипломатію та війну. На думку К. Бута, «даним явищем детермінуються зразки дій при вирішенні військових конфліктів та проблем мирного часу, також воно дозволяє отримати загальне уявлення про взаємодії стейкхолдерів у сфері безпеки» [4].

Практичний зміст цього підходу в реальних умовах може виявлятися у відношенні до пам'яток культури під час бойових дій або у відношенні до культурних традицій у разі політичного протистояння країн із різними культурами.

З настанням ери інформаційних технологій зростає роль культурної дипломатії у зовнішній політиці, оскільки культурний продукт отримав можливість легше перетинати кордони окремо взятої країни.

Отже, для того, щоб державі стати сильною чи культурно значущою у сучасному світі, вона має здійснювати контроль над цими процесами, що призводить до подальшої політизації культурної діяльності.

На наш погляд, на особливу увагу заслуговують висловлювання А. Ендерса та чеського дослідника В. Хубінгера які переконані, «що культурну дипломатію доцільно розуміти як зовнішньополітичний інструмент, який сприяє досягненню цілей держави у взаємодії із зовнішнім світом» [5].

Науковець В. Хубінгер визначає дане поняття аналогічно зазначеному вище, «та вбачає в ній можливість для побудови позитивного образу країни у світовому інформаційному контексті за допомогою цілеспрямованої роботи у сфері культури» [6]. Продовжуючи міркування щодо зазначеної проблематики в рамках даного підходу, словацький дослідник-дипломат М. Куруч, бачить у явищі, що розглядається, в першу чергу націленість на організацію обміну культурними цінностями із завданням зовнішньополітичного курсу країни» [7].

Наприклад, публічна дипломатія США в перші роки XXI століття мала дуже складне завдання переконати людей в інших країнах, що США мають на увазі те, що вони говорять, коли говорять про свою відданість демократії та свободі. Для

багатьох мільйонів людей у всьому світі зовнішня політика США на практиці просто не відповідає високим ідеалам країни. Але в минулому культурна дипломатія США показала себе надзвичайно потужним дипломатичним інструментом. Під час холодної війни культурна дипломатія відчутним чином продемонструвала прихильність США у відстоюванні прав на свободу слова

Важливо підкреслити, що різні наукові погляди на визначення та сенс поняття «публічна дипломатія» можуть бути синтезовані та частково об'єднані у системоутворююче поняття завдяки використанню у науковому оббігу поняття «культурна дипломатія».

Культурна дипломатія на практиці включає широкий спектр моделей дипломатії, які практикувалися протягом всієї історії окремими особами, громадами, державами при вибудовуванні діалогу з різними між собою культурами.

Слід зазначити, що, визнаючи роль культури як частини державної політики всередині країни та за кордоном, багато дослідників вказують на той факт, що продукти культури створюються у суспільних нетрях без державного втручання.

Цю тезу, зокрема, відстоює американський вчений Р. Арндт, на думку якого «комерційні угоди, угоди у сфері туризму, обмін студентами та вченими, поширення іноземної літератури, міграція, доступ до засобів масової інформації, змішані шлюби в сукупності створюють умови для культурної дипломатії. У цьому процесі самі уряди, зазвичай, не створюють твори культури, вони лише намагаються поширити важливу інформацію та визначити характер впливу культури на національну політику. Культурна дипломатія використовує будь-які можливості для поширення культури у особливо важливі регіони з погляду зовнішньої політики країни. Це тип «м'якої сили», який має на увазі можливість досягти бажаного за допомогою створення привабливого образу» [8].

Виходячи з розглянутих нами визначень культурної дипломатії, на наш погляд, правомірно зробити висновок, що даний вид дипломатії нерозривно пов'язаний у контексті теорії та практики міжнародних відносин з такими

поняттями, як: «зовнішня культурна політика», «м'яка сила», «пропаганда», «брендінг територій», «політичний імідж» та ін.

Культурна дипломатія в наші дні може бути не лише самостійним видом діяльності у сфері професійної дипломатії та міжнародних відносин, а може входити у систему публічної дипломатії та зовнішньої культурної політики, що здійснюються на користь цієї країни.

За даними науково-теоретичних та науково-практичних досліджень, публічна дипломатія найчастіше займається питаннями безпеки та налагодження життєво важливих торговельно-економічних відносин між країнами.

Культурна дипломатія більшою мірою зосереджена на роботі в галузі культурних заходів, а також на наукових та освітніх проектах.

Культурна дипломатія має переваги, недоліки так і можливості і загрози які представлено на рисунку 1.

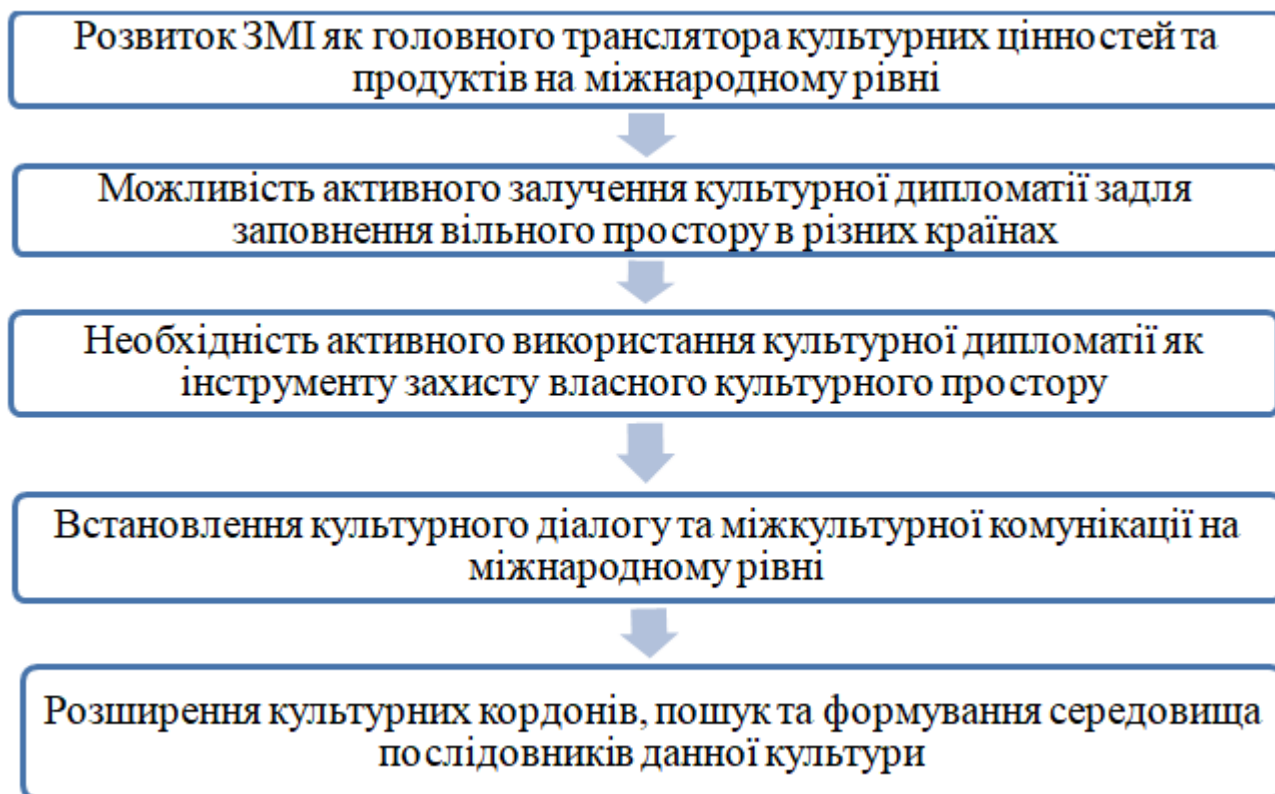
Рис. 1. Складові культурної дипломатії

Джерело: сформовано автором

При цьому публічна дипломатія часто ґрунтується на принципах культурної дипломатії та активно використовує на практиці інструменти останньої.

Культурна дипломатія спирається на культурну спадщину країни з її історичним минулим, використовуючи культурно-історичні ресурси для побудови позитивного зовнішньополітичного іміджу та збільшення престижу цієї держави.

Роль та значення культурної дипломатії у світі пояснюється низкою міркувань, узагальнених на рисунку 2.

Рис. 2. Роль культурної дипломатії

Джерело: сформовано автором

Варто зауважити, що культурна дипломатія на етапі сучасного розвитку включає наступні аспекти:

✓ політичний: система поширення культурних засад, освіти та освіти для іноземних студентів та інших соціальних груп не лише дає можливість для залучення їх у своїй культурі, а й створює групи лобістів країни в усіх куточках світу;

✓ економічний: культура та культурні продукти в епоху постіндустріального та інформаційного суспільства стають найважливішими

товарами на світовому ринку, таким чином, культурна дипломатія одночасно трансформується в економічну дипломатію;

✓ оборонно-стратегічний: культурна дипломатія збирає інформацію про культурні орієнтири, установки та цінності потенційного противника, що використовується в ході ведення сучасних інформаційних воєн.

Культурна дипломатія здійснюється як професійними дипломатами, так і представниками комерційних організацій, громадянським суспільством та приватними особами.

При цьому культурна дипломатія стає найважливішим (часто базовим) елементом сучасної публічної дипломатії та найважливішим змістом міжнародної політики держави, а також фундаментом для встановлення міжнародних відносин у XXI столітті.

Далі, розбираючи існуючі теорії міжнародних відносин, Г. Скотт-Сміт особливо виокремлює «конструктивізм, а в рамках нього – ідею програм політико-культурного обміну, які допомагають формувати дружню атмосферу в регіональному та світовому контексті та нівелюють ризики конфліктів» [3].

На наш погляд, необхідно зупинитися на теорії політичного реалізму, який розглядає державу як найважливішого актора міжнародних відносин, а публічну дипломатію – як суто державний інструмент, діяльність якого націлена на забезпечення національної безпеки держави. Прихильники політичного реалізму стверджують, що завданням публічної дипломатії є реалізація впливу на уряди зарубіжних країн у форматі впливу на суспільство що реалізує власне політику держави. [2].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Одже культурна дипломатія має потенціал стати більш цінним інструментом для держав у майбутньому, а також більш цінним і значущим компонентом практики у сфері дипломатії. Проте, щоб потенціал культурної дипломатії сприяв зовнішній політиці уряду та його дипломатію було повністю реалізовано, уряди мають краще зрозуміти можливості цієї практики, надати більше фінансування для неї та поміркувати, як найкраще її реалізувати.

В даний час культурна дипломатія та ступінь її свободи є результатом існуючого політичного устрою в кожній державі та специфіки реалізації міжнародної політики.

У зв'язку з цим можна стверджувати, що культурна дипломатія є складовим елементом зовнішньої політики, спрямованої на експорт репрезентативних даних національної культури та на взаємодію з іншими країнами та цивілізаціями в галузі культурних зв'язків.

Таким чином, якщо країна здійснює свої культурні заходи за кордоном, то вона орієнтується на захист та просування своїх національних інтересів на цій території.

Потенційна сила культурної дипломатії ґрунтується на її перетині з національною культурою, національними цінностями, національною ідентичністю та національною гордістю. Культура може показати особливість держави таким чином, щоб об'єднати людство та принести користь як відправнику, так і одержувачу; вона може показати «справжню» природу держави та її народу. Національний імідж, представлений за кордоном через культурну дипломатію, не обов'язково повинен бути набором фактів і цифр, чи листівками, чи звуковими фрагментами, чи рекламним банером туристичної реклами. Не можна недооцінювати силу культурного виступу, або фільму, або стипендії для встановлення зв'язку. У сучасному світі, в якому повідомлення держав, що поширюються через публічну дипломатію, іноді сприймаються з підозрою, а проголошені цінності та ідеї держави часто мало схожі на зовнішньополітичні дії держави, саме культурна дипломатія може допомогти подолати цей розрив.

Література

1. Cummings, M., Cultural Diplomacy and the United States Government, Washington, Center for Arts and Culture, 2003, pp. 15-16.
2. Malone G., Political advocacy and cultural communication, Organizing the nation's public diplomacy Lanham. University Press of America, 1988: pp. 162-164.
3. Scott-Smith, G., Mapping the Undefinable Some Thoughts on the Relevance of

Exchange Programs within International Relations Theory. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, 2008: 173-195.

4. Booth, K., Strategic Culture: Validity and Validation. *The Oxford Journal on Good Governance*, Vol. 2, Issue 1, 2005, pp. 25-28.

5. Enders A., Indirekte Außenpolitik: Die Arbeit der Kulturreferate. In book: *Auswärtiges Amt. Diplomatie als Beruf*. Opladen, 2002, 173-180.

6. Hubinger, V., *Encyklopedie diplomacie*. Praha: Libri, 2006: 192-193.

7. Kurucz, M., Kultúrna dimenzia diplomacie Zahraničnõ politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte eurypskej integrõcie: zb. z ved. konf. Bratislava: Ekonym, 2007: 62-71.

8. Arndt, R., *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. Washington D.C., Potomac Books, Ink. 2005: 602-605.

9. Grasso, P., Il potere della diplomazia culturale per il dialogo, la cooperazione internazionale e la pace. In book: *La diplomazia culturale*. Roma: Aracne editrice S.r. l., 2013: 33-35.

10. Francesco, Rutelli e la ‘diplomazia culturale’, il ‘soft power’ per il rilancio dell’Italia. URL: <https://www.key4biz.it/ilprincipenudo-francesco-rutelli-e-la>. 2020.

11. Mitchell, J.M., *International Cultural Relations*. London, Allen & Unwin, 1986, 253.

References

1. Cummings, M.C. (2003), *Cultural Diplomacy and the United States Government*, Center for Arts and Culture, Washington, USA, pp. 15-16.

2. Malone, G., (1988), *Political advocacy and cultural communication, Organizing the nation’s public diplomacy* Lanham, University Press of America, pp. 162-164.

3. Scott-Smith, G., (2008), “Mapping the Undefinable Some Thoughts on the Relevance of Exchange Programs within International Relations Theory”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, pp. 173-195.

4. Booth, K., (2005), “Strategic Culture: Validity and Validation”, *The Oxford Journal on Good Governance*, Vol. 2, Issue 1, pp. 25-28.

5. Enders, A. (2002), Indirekte Außenpolitik: Die Arbeit der Kulturreferate, Auswärtiges Amt. Diplomatie als Beruf, Opladen, pp. 173-180.
6. Hubinger, V. (2006), Encyklopedie diplomacie [Encyclopedia of Diplomacy], Libri, Praha, pp. 192-193.
7. Kurucz, M. (2007), “Cultural dimension of diplomacy”, Zahraničn6 politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte eurypskej integr6cie: zb. z ved. konf. [Foreign policy and diplomacy of the Slovak Republic in the context of European integration: vol. from science conf.], Ekonym, Bratislava, pp. 62-71.
8. Arndt, R. (2005), The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century, Potomac Books, Ink, Washington D.C., pp. 602-605.
9. Grasso, P., (2013), “Il potere della diplomazia culturale per il dialogo, la cooperazione internazionale e la pace”, La diplomazia culturale, Aracne editrice S.r. l., Roma, pp. 33-35.
10. Teodosi, A. Z. (2018), “Francesco Rutelli e la ‘diplomazia culturale’, il ‘soft power’ per il rilancio dell’Italia”, available at: <https://www.key4biz.it/ilprincipenudo-francesco-rutelli-e-la> (Accessed 02 Feb 2024).
11. Mitchell, J.M. (1986), International Cultural Relations, Allen & Unwin, London, UK.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2024 р.